

УКРАЇНЬСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВА Михайло Бойчук і Олександр Саєнко

У час пошуку новітніх творчо-методологічних підходів для подальшого розвитку професійної художньої освіти актуальним є звернення до практик формування і активної творчої діяльності мистецьких шкіл у вищих учбових закладах на початку ХХ століття.

В Українській академії мистецтва, зокрема, професор Михайло Бойчук у 1920-ті започаткував монументальну школу і за власною методикою за короткий час виховав цілу плеяду талановитих митців. Серед них: Т. Бойчук, О. Павленко, І. Падалка, В. Седляр, С. Налепинська.

В основу педагогічного методу М. Бойчука було покладено осмислення здобутків західноєвропейського мистецтва та світової культури, а головне — традицій українського народного мистецтва. Учителю рекомендував не просто копіювати, а переробляти зразки давніх культур, аналізуючи їх, знаходити у будь-якому мистецькому явищі типові закономірності, закони побудови, характер ритму. «Зарисовка-аналіз — це наше прочитання. Можна розглядати досконалий твір, захоплюватись ним і зовсім нічого не знати, — наголошував професор. — Якщо розібрати його за допомогою зарисовки-аналізу, починаючи від зв'язку основних елементів, відкриваючи закони його композиційної побудови, можна прочитати безліч премудростей, яких не дадуть нам цілі томи теорій» [1].

Також педагог дозволяв студентам використовувати класичні композиційні схеми, відточені упродовж віків, з їхньою монументальністю, гармонійною ритмікою. У межах таких композиційних схем молоді митці могли вільно виявляти себе, виказувати свої можливості та уподобання.

М. Бойчук впроваджував ідею про переваги колективної творчості перед індивідуальною, вважаючи колективну форму хоча й тимчасовою, проте співзвучною часові. «У колективному пошуку виникають досягнення, з'явиться вміння і знання. Індивідуальність сама проявиться, коли митець визріє» [2].

Крім засвоєння принципів монументального мистецтва, вивчення техніки фрески, професор націлював студентів на розробку національної тематики, де переважали теми селянського життя, зокрема праці на землі, збирання врожаю, образи селян.

Бойчук і його учні творили новий «національний стиль» — стиль

синтетичний, що базувався на національних витоках і досягненнях світової художньої спадщини, насамперед, європейської. Цей стиль поширювався на різні види мистецтв: розпис кераміки, художні тканини, графіку, плакат, монументальне та агітаційне мистецтво.

До учнів Михайла Бойчука належав і Олександр Саєнко, який 1920 року вступив до Української академії мистецтва. Перші роботи студента позначені відчутним впливом педагогічних настанов Бойчука. Ці роботи вражають чіткою побудовою композиції, монументальним трактуванням форми, світлим чистим колоритом, розробкою різних українських жанрових сцен, ліричністю.

У невеликих акварелях Саєнка «Чоловік у полі», «Жінка в хаті», «Рубає дрова» (усі — 1920), «Українська родина», «Місить тісто» (усі — 1921), графічних композиціях «Пиляють дрова», «Пастушка і вівці» (1922) представлені образи українців, їхні життя і побут. Саєнко, під враженням розписів Луцьких казарм, виконував свої композиції для фресок, які мали аркоподібну форму. В цих творах автора більше цікавить виразність композиції, гра ліній, що відтворює сюжет. Зокрема, в ескізі до фрески «Пиляють дрова» митець передає пластичною мовою процес пиляння. Основний персонаж — людина в дії, на ній концентрується увага.

Знаковою серед ранніх творів Саєнка є композиція «Збирання урожаю» (1920) — звернення до однієї з програмних тем студентів Бойчука. Багатофігурна композиція вирішена за принципом горизонтального фриза. «Твір нагадує своєрідний, сюжетний орнамент, де простежується ритмізована в'язь дерев і фігур, які плавно перетікають одне в одне. Обличчя збиральниць не деталізовані, а подані умовно; фігури наближені до силуетного зображення, що надає певного декоративного ефекту композиції. Одяг оздоблений характерними українськими узорами» [3].

Автор досить умовно, орнаментально, але лаконічно і впевнено заявив про свої можливості щодо композиційного вирішення теми, базованого на традиціях старої фрески, колористичного творення образу. Робота позначена рисами індивідуального стилю.

У картоні до фрески «Вшанування запорожців» (1920) Саєнко розробляє ціле дійство — вшанування переможців-козаків. Загалом у цій композиції, більш складній за дією, можна виділити такі основні принципи монументального мистецтва: відсутність другорядних деталей, лаконічне висловлювання думки, ідеї твору, узагальнення великих площин, мас, особливо урочистий ритм, локальність колориту, мажорність звучання твору.

У цих ескізах до фресок Саєнко поєднав художнє бачення власне

і своїх учителів: Бойчука — у творенні монументальної форми, побудові фрескової композиції, а також канонічної схематизації та орнаментальності і декоративності Василя Кричевського.

До відтворення сцен із сільського життя можна віднести серію акварелей — «Вівчар», «Пасе гусей», «Відпочинок» (усі — 1922). Композиції побудовані на округлих лініях, що надають їм мелодійності та особливої виразності. Ці твори є продовженням і осмисленням Саенком педагогічної системи Бойчука і водночас формуванням власного стилю.

У творчості Саенка є чимало портретів: «Жіночий портрет» (1922), «Жіночий портрет» (1924), «Дівчина з квіткою» (1925). Автор намагається створити узагальнений образ жінки, що могла б стати уособленням українського типу.

Академік О. Федорук пише про засвоєння принципів школи Бойчука: «Творчість О. Саенка органічно входить в естетику бойчукізму. Адже вона має генетичну спорідненість з народною культурою, її поетикою, мелосом, монументальністю форм, орнаментальністю площин» [4].

Заснована Бойчуком національна школа монументального мистецтва залишила помітний слід в історії художньої культури й донині привертає увагу митців як визначне явище української образотворчості, а також є яскравим прикладом для сучасної художньо-педагогічної освіти.

1. Павленко О. Рукопис, писаний в січні-березні 1922 року на лекціях М. Л. Бойчука [Текст] / О. Павленко. — Рукописний відділ ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України. — Ф. 13, оп. 4, спр. 182, арк. 14.

2. *Лебедева В.* Оксана Павленко [Текст] / В. Лебедева. — М. : Сов. художник, 1986. — С. 12.

3. *Майданець О.* Рефлексії древніх культур у творчості Олександра Саенка [Текст] / О. Майданець // Праці Центру пам'яткознавства. — К., 2006. — № 8. — С. 282–290.

4. *Федорук О.* Шлях поступу [Текст] / О. Федорук // Народна творчість та етнографія. — 1990. — № 6. — С. 74–78.